

De Dr. P.A. Tiele-Stichting stelt zich ten doel om de wetenschap van het boek in al haar aspecten te bevorderen. Om een nauwere samenwerking tussen alle branches en beroepsgroepen in de wereld van het boek te bewerkstelligen heeft zij een samenwerkingsverband tot stand gebracht waarin wetenschappelijke en marktgelieerde organisaties en instellingen zijn vertegenwoordigd.

AANGESLOTEN ORGANISATIES

Academie der Kunsten, Universiteit Leiden
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers)
Boekwetenschap en handschriftenkunde, Universiteit van Amsterdam, Leerstoelgroep~
Book & Digital Media Studies, Universiteit Leiden, Masteropleiding~
CB (Centraal Boekhuis)
Drukwerk in de Marge, Stichting ~
FOBID, Netherlands Library Forum
Grafische Cultuurstichting
Graphic Design Museum, de Beyerd
KB (Koninklijke Bibliotheek)
Kenniscentrum Boekenvak/
Media Business Press bv
KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak)
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, (NLM D), Nederlands ~
Museum Enschedé
Museum Meermanno
NBB (Koninklijke Nederlandse Boekverkoopersbond)
NBV (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)
Nederlands Genootschap van Bibliofielen
Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren (NVVA)
NUV (Nederlands Uitgeversverband)
Stichting Lezen
Stichting Handboekbinden
Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam (UBA)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden (UBL)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Utrecht (UBU)
Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam (UB-VU)
VOB (Vereniging van Openbare Bibliotheken)
Zeeuwse Bibliotheek

WETENSCHAPPELIJKE ADVIESRAAD

Prof.dr. A.A. den Hollander, voorzitter
Prof. dr. J.A. Baggerman
Prof. dr. J.A.A.M. Biemans
Prof. dr. J.A.H. Bots
Dr. B.P.M. Dongelmans
Prof. dr. J.M.H.J. Hemels
Prof. dr. P.G. Hoftijzer
Prof. dr. E.A. Kuitert
Prof. dr. J.S. Mackenzie Owen
Prof. dr. P.W.M. Rutten
Prof. dr. D.H. Schram
Prof. dr. h.c. G.A. Unger

Donateurs

De Tiele-Stichting wordt niet gesubsidieerd. Donateurs zijn daarom van harte welkom. Zij ontvangen de *Nieuwsbrief*, worden uitgenodigd voor de Tiele-lezingen en worden op de hoogte gehouden van alle activiteiten van de stichting. Voor een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar wordt u donateur. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de stichting: info@tiele-stichting.nl.

Sponsors

Amsterdam University Press
Bohn Stafleu van Loghum
Centraal Boekhuis
Gottmer Uitgevers Groep
Koninklijke Bibliotheek
WPG Uitgevers
Museum Meermanno
De Dr. P.A. Tiele-Stichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

Nieuwsbrief

De *Nieuwsbrief* van de Dr. P.A. Tiele-Stichting verschijnt onregelmatig, maar tenminste tweemaal per jaar, onder redactie van Maaike Rietrae en Corinna van Schendel. Berichten en mededelingen kunt u sturen naar het secretariaat van de stichting of mailen naar info@tiele-stichting.nl.

BESTUUR

Voorzitter
Els van Eijck van Heslinga

Secretaris

Corinna van Schendel

Penningmeester

Marieke van Delft

Leden

Adriaan van der Weel
Barry Wiebenga
Cees van Wijk

COÖRDINATOR

Maaike Rietrae

COLOFON

DR. P.A. TIELE-STICHTING
Koninklijke Bibliotheek
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

T 070 314 02 92
F 070 314 05 12
E info@tiele-stichting.nl
I www.tiele-stichting.nl

KvK AMSTERDAM 41 20 47 37
POSTBANK 59 90 08
FORTIS BANK 83 00 85 084

BASISONTWERP
Yolanda Huntelaar, Amsterdam

DR. P.A. TIELE-STICHTING

Samenwerkingsverband voor Boekwetenschap in Nederland

NIEUWSBRIEF

TIELE-LEZING 2010 & UITREIKING TIELE-SCRIPTIEPRIJS 2009

Op maandag 22 maart a.s. zal de negende Tiele-lezing 'De trage acceptatie van snelle media' worden gehouden door Jos de Haan. Hij zal spreken over de spanning tussen de 'snelle' technische ontwikkelingen en de 'trage' reactie van consumenten daarop. Hoe snel verandert de wereld en wie bepaalt dat: de techniek of de burger/consument?

Dit jaar maakt de Tiele-lezing deel uit van het symposium 'Hoe doen zij het?', dat wordt georganiseerd door de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak in samenwerking met de Tiele-Stichting. Het symposium wordt gehouden in Theater Diligentia te Den Haag en heeft als onderwerp de klantenbinding in digitale tijden. Hoe pakken anderen dat aan? Sprekers uit verschillende windstreken van het medialandschap geven een beeld van hun inspanningen. Ook wordt tijdens het symposium de Tiele-Scriptieprijs 2009 uitgereikt.

Inschrijven is mogelijk bij de KVB. Meer informatie vindt u op de website: www.kvb.nl.

De tekst van de lezing wordt gepubliceerd door Amsterdam University Press, ISBN 9789089642370, €14,50. Op 22 maart biedt de Dr. P.A. Tiele-Stichting de bezoekers van het symposium een gedrukte versie van de lezing aan. Hierna is de uitgave te koop bij de Dr. P.A. Tiele-Stichting en in de boekhandel.

TIELE-LEERSTOELDAG 2009

Op vrijdag 6 november 2009 werd voor de tweede keer een Tiele-leerstoelendag gehouden, opnieuw in Museum Meermanno te Den Haag. Ruim veertig nauw bij de Tiele-Stichting betrokkenen, onder wie de kleindochter van dr. P.A. Tiele, luisterden geboeid naar de Tiele-hoogleraren, die in korte presentaties vertelden over boeiende aspecten van hun werk in het boekhistorisch onderwijs en onderzoek.

Paul Hoftijzer / Foto: Jos Uljee

Prof. dr. Paul Hoftijzer wakte in 'Een tuinman en zijn bibliotheek' de onbekende ondertuinman en latere hortulanus van de Leidse Hortus Jacob Ligtfoot (1684-1752) tot leven. Deze 'eenvoudige' man, die geen Latijn kende, had een grote collectie naturalia, kunstvoorwerpen en boeken, zo blijkt uit zijn boedelbeschrijving. De man die de Aloe Americana in 1737 voor het eerst in Leiden tot bloei bracht, bezat boeken tot lering en vermaak: naast sappige verhalen en reisbeschrijvingen

nr. 14 - maart 2010

De lange boekgeschiedenis

Adriaan van der Weel

Ooit suggereerde ik tegen een Leidse Letterende- caan van wie ik wist dat hij de boekwetenschap een warm hart toedroeg dat het vak niet zou misstaan op een verplicht kerncurriculum voor letterenstudenten. Zijn ontstelde reactie vergeet ik niet licht. Wetenschapsfilosofie en wetenschapsgeschiedenis en wat toen nog 'alfa-informatica' heette (dat dateert het gesprek aardig): dat was belangrijk. Maar boekwetenschap?

Het is gebeven bij een 'vakoverstijgend college' dat een aantal beroemde boeken aan een bepaald boekhistorisch thema verbond: druktechniek; levenscyclus; lezersonderzoek; censuur; propaganda, bestsellers, etcetera.

En toch. Is wetenschapsgeschiedenis denkbaar zonder boekgeschiedenis? De cursus die ik voor ogen had ging over de 'lange boekgeschiedenis'. Vanuit een korte verkenning van de evolutie van taal en bewustzijn, zouden we doortoten naar de belangrijkste technologie die de mens ooit heeft uitgevonden: het schrift—op de hielen gevolgd natuurlijk door de boekdruk. Het optekenen in woord en geschrift van enkele millennia aan menselijke kennis en verbeelding heeft ons hele Westerse denken georganiseerd en bepaald. Tekst op papier heeft ons gemaakt tot wat wij zijn.

In deze 'lange boekgeschiedenis' staan we opnieuw voor een epische ontwikkeling. De digitale tekstvormen zullen ongetwijfeld diep ingrijpen in de manier waarop wij denken en redeneren. Het boekenvak is op zoek naar digitale business models, maar de implicaties van digitaliteit voor het onderwijs en hoe onze kinderen leren denken zullen verder reiken dan we ons kunnen voorstellen.

Niet iedereen neemt me zo'n ruime opvatting van boekwetenschap in dank af. Toch ben ik ervan overtuigd dat als er één discipline is die kan laten zien hoe datgene wat wij weten en zelfs maar kunnen weten wordt bepaald door de media die ons ter beschikking staan, dat de boekwetenschap is.

Anno 2010 prijkt de boekwetenschap nog steeds niet op de universitaire kerncurricula. Wij hebben onze pr dus nog niet op orde.

Adriaan van der Weel is houder van de Bohn-leerstoel in de moderne geschiedenis van het boek en van de bedrijfseconomische en technische ontwikkeling van de boekensector

Aanstormend en Gevestigd

De Nederlandse Boekhistorische Vereniging en de Vlaamse Werkgroep Boekwetenschap organiseren op vrijdag 9 april 2010 in het Academiegebouw van de Universiteit van Utrecht een congres onder de titel 'Aanstormend en Gevestigd, Boekonderzoek in de Lage Landen'.

De boekwetenschap is bij uitstek een terrein van interdisciplinair onderzoek, gebaseerd op de methoden van de bibliografie, de sociale en economische geschiedenis, literatuurgeschiedenis en cultuurwetenschap. De vele methodologische overeenkomsten met andere wetenschapsgebieden en de grote verscheidenheid aan onderzoeksobjecten geven de boekwetenschap in de Lage Landen een caleidoscopisch aanzien.

De NBV en de VWB brengen in één dag zo veel mogelijk van dit rijk geschakeerde landschap in beeld. Het congres Aanstormend en Gevestigd biedt een platform aan gevestigde en jonge onderzoekers in Nederland en Vlaanderen, die hun onderzoeksthema's, onderzoeksmethoden en nieuwe inzichten zullen toelichten. In ca. 50 minuten krijgen geselecteerde onderzoekers de gelegenheid zich te presenteren. Iedere sessie bestaat uit een programmatische inleiding en korte presentaties van onderzoekers uit de groep die de laatste ontwikkelingen in hun onderzoek laten zien. De sessies van de onderzoekers worden afgewisseld met korte presentaties van medewerkers aan universiteiten en andere instellingen over projecten met een belangrijke boekhistorische component.

Plenaire sprekers zijn o.a. prof. dr. John Mackenzie Owen (Universiteit van Amsterdam), prof. dr. Paul Hoftijzer (Tiele-hoogleraar Universiteit Leiden) en prof. dr. Arianne Baggerman (Erasmus Universiteit Rotterdam; tevens Tiele-hoogleraar Universiteit van Amsterdam) en prof. dr. Pierre Delsaert (Universiteit van Antwerpen).

Voor het volledige programma en de mogelijkheid tot aanmelding ga naar www.boekgeschiedenis.nl of www.boekgeschiedenis.be.

waren er ook herbaria en werken over tuinkunst. Hier wordt duidelijk hoe een vakman die eerder alleen op basis van ervaring en vaardigheden werkte, zijn kennis uit boeken begint te halen.

Prof. dr. h.c. Gerard Unger stelde dat de typografie de laatste eeuwen weinig veranderd is tot de komst van de Mac. Nu kan iedereen zelf op zijn PC kiezen uit vele lettertypen. Aan leesbaarheid en lay-out op computerschermen (en zeker op I-Phone) is echter nog veel te verbeteren. Op een heel ander terrein, bij wetenschappelijke communicatie via tekst (proefschrift of vakartikel), lijkt typografische vormgeving merkwaardig genoeg nauwelijks een rol te spelen: iets voor nader onderzoek.

Prof. dr. Arianne Baggerman gaf als pasbenoemde Tiele-hoogleraar een indruk van de boekgerelateerde onderwerpen die haar als cultuur- en mentaliteitshistorica bezig hielden en houden. Ze schreef onder meer over de zeventiende-eeuwse veelschrijver Simon de Vries en diens bundels sappige verhalen; de Dordtse uitgevers Blussé (1745–1823); en Otto van Eck, het 'kind van de toekomst' en diens dagboek (1791–1797). Haar huidige onderzoek richt zich op de ontwikkeling van dagboeken tot autobiografieën (ca 1750–1930) en welke rol uitgevers vervulden bij publicatie van dit genre.

Jos van Heel (Museum Meermanno) gaf een korte inleiding op de tentoonstelling 'Boekenwijsheid. Drie eeuwen Nederlandse boekdrukkunst, 1540–1800'. Daarna konden de aanwezigen genieten van de fraaie tentoonstelling en napraten bij een borrel.

NIEUW DEEL IN DE NIEUWE REEKS BGNB

Op 27 januari 2010 promoveerde Eveline Koolhaas-Grosfeld aan de Universiteit van Amsterdam op *De ontdekking van de Nederlander in boeken en prenten rondom 1800*. Haar proefschrift handelt over de Amsterdamse uitgever Evert Maaskamp (1769–1834) en zijn uitgaven, zowel boeken als prenten. De prentkunst speelde een grote rol bij de culturele natievorming in Nederland rondom 1800. Zo gaf Maaskamp een opvallende serie klederdrachtprenten uit, waarin de Nederlander in zijn etnische verscheidenheid wordt uitgebeeld. Eveline Koolhaas onderzocht het economisch patriotisme, de 'natuurlijke historie' van de Verlichtingstijd, het proces van culturele natievorming en de politieke verwickelingen waarbinnen Maaskamp zijn innoverend ondernemerschap beoefende. Dit proefschrift vormt het tiende deel van de nieuwe reeks van de Bijdragen tot de Geschiedenis van de Nederlandse Boek-

Gerard Unger / Foto: Jos Uljee

Arianne Baggerman / Foto: Jos Uljee

handel, die onder auspiciën van de Tiele-Stichting verschijnt. Het boek (400 p., ill., ISBN 978 90 5730 648 8) is te koop in de boekhandel of rechtstreeks te bestellen bij Walburg Pers, Zutphen voor € 34,95 (na 27 april 2010: € 39,95).

SYMPOSIUM 'TEXTS & LITERACY IN THE DIGITAL AGE'

Op 16 en 17 december 2010 vindt, op initiatief van Tiele-bestuurslid Adriaan van der Weel, een internationaal symposium in de Koninklijke Bibliotheek plaats over de productie, verspreiding en vooral de receptie van digitale informatie. De digitale ontwikkeling is de derde fundamentele stap in de geschiedenis van de informatieoverdracht na de introductie van het schrift en de drukkunst.

Het symposium zal gewijd zijn aan vragen rond de overdracht van met name wetenschappelijke kennis. Hoe gaan uitgevers en de ontwikkelaars van hard- en software om met de zich steeds vernieuwende productiemethoden? Welke rol spelen auteurs daarin? Hoe zien digitale publicaties er nu en in de nabije toekomst uit? Welke veranderingen in cognitieve vaardigheden doen zich voor bij degenen die kennis nemen van digitale publicaties? Denk daarbij bijvoorbeeld aan veranderend lezen en leergedrag. En wat betekenen deze ontwikkelingen voor onderwijsgeveenden en voor bibliotheken als ondersteuners in het proces van kennisoverdracht?

Dit symposium is een samenwerkingsverband van de Tiele-Stichting, Book & Digital Media Studies van de universiteit van Leiden, de Koninklijke Bibliotheek en Liber, de organisatie van Europese wetenschappelijke bibliotheken. Wij willen een aantal groepen bij elkaar brengen: naast onderzoekers op het specifieke terrein van *Texts & Literacy in the Digital Age* ook wetenschappelijke auteurs, uitgevers, onderwijsgeveenden, bibliotheken, ontwikkelaars van hard- en software en beleidsmakers op het gebied van onderwijs en onderzoek.

DE TIELE-STICHTING OP UW BIJEENKOMST

Op ledenvergaderingen of congressen van Aangeslotenen kan de Tiele-Stichting in een korte voordracht een beeld geven van haar activiteiten op het brede terrein van de boekwetenschap en de betekenis daarvan voor aangesloten organisaties. Ook op bijeenkomsten van andere geïnteresseerden is de Tiele-Stichting graag bereid zo'n presentatie te verzorgen. Of heeft u belangstelling voor een voordracht door een Tiele-hoogleraar of andere deskundige op boekengebied op een van uw bijeenkomsten? De Tiele-Stichting kan bemiddelen bij het vinden van een expert die een aantrekkelijk en interessant betoog kan houden over boekwetenschappelijke onderwerpen: van Gutenberg tot nieuwe media, van historisch spreekwerk tot een bevlogen toekomstvisie.

Neem contact op met de Tiele-Stichting voor nader overleg.

L.J. Costerprijs voor

Laurens van Krevelen

Op 4 december 2009 is tijdens een feestelijke bijeenkomst in het Haarlemse stadhuis de veertiende Laurens Janszoon Costerprijs uitgereikt aan Laurens van Krevelen. Deze prijs wordt om het jaar toegekend aan iemand die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor de wereld van het boek. Eerdere laureaten waren G.A. van Oorschot (1977), prof. dr. H. de la Fontaine Verwey (1986) en Bram de Does (2007). De jury prees Van Krevelen omdat hij onophoudelijk heeft gewezen op de gevaren die het boek bedreigen door de eenzijdige economische benadering van ondernemers en bestuurders; vanwege de creativiteit en het gevoel voor kwaliteit waarmee hij bij uitgeverij Meulenhoff een prachtig fonds heeft opgebouwd; en voor de wijze waarop hij zijn bestuurlijke deskundigheid heeft ingezet in de wereld van de uitgeverij, de bibliotheek en de literatuur. Er verscheen een fraai boekje met diverse bijdragen over Laurens van Krevelen, waaronder de feestrede door Adriaan van Dis. De laureaat voerde in een geestig dankwoord (dat ook als boekje verscheen) Laurens Jansz. Coster als spookverschijning in het boekenvak ten tonele.

Van Krevelen doneerde €1.000 aan de Dr. P.A. Tiele-Stichting, waarvan hij tot voor kort voorzitter was.

Frederik Muller Fonds

Het Frederik Muller Fonds richt zich op de subsidiëring van boekhistorische publicaties en projecten. In 2007 is het fonds in beheer overgedragen aan de Tiele-Stichting.

In 2009 zijn een aantal subsidieaanvragen gehonoreerd: het project 'Honderd jaar Private Press in Nederland' door de Koninklijke Bibliotheek en Museum Meermanno; W. van der Meidens publicatie 'Zoo Heerlijk Eenvoudig. Geschiedenis van de kinderbijbel in Nederland'; de publicatie 'Boekenwijsheid: drie eeuwen kennis en cultuur in 30 bijzondere boeken' door de Koninklijke Bibliotheek; de publicatie 'Woorden kunnen liegen, letters niet. Ontdekkingen over verboden boeken (en hun drukkers) in de 16e eeuw' in de Reeks Bijdragen tot de Geschiedenis van de Nederlandse Boekhandel; Hanneke van Asperens 'Pelgrimstekens op perkament. Originele en nageschilderde bedevaartssouvenirs in religieuze boeken (ca. 1450-ca. 1530)' en P.J. Buijnsters' 'Geschiedenis van de Nederlandse bibliofilie'.